

آنچه در این ستون می‌خوانید، دیدگاه‌های رسانه‌های خارجی است که صرفاً جهت اطلاع‌رسانی منتشر می‌شود و این دیدگاه‌ها موضع روزنامه «هم‌میهن» نیست.

نیاز فوری ایران به تحول

ایران به جای پذیرش نیاز به تحول در سیاست خارجی، همچنان با کلمات بازی می‌کند. قانون اصلی در نظام جمهوری اسلامی این است که قدرت در اختیار «خودی‌ها» باشد. از ماه ژوئن تاکنون، مهم‌ترین تحول ارتقای علی لاریجانی به عنوان رئیس‌الدبیرخانه شورای عالی امنیت ملی بود. لاریجانی به عنوان یک نیروی درون نظام با سابقه پرفراز و نشیب در سال‌های اخیر، امروزه به عنوان یک میان‌رو معرفی شده است که در مقابل ایدئولوگ‌هایی قرار می‌گیرد که بر مقاومت پافشاری می‌کنند. او از واشنگتن خواسته است که به خطوط قرمز ایران احترام بگذارد و تأکید کرده است که «مسیر مذاکرات با ایالات متحده آمریکا بسته نشده است.» در حالی که بحث در تهران در مورد نحوه مواجهه با غرب ادامه دارد، مسئله اصلی همچنان پابرجا باقی مانده است. وزارت امور خارجه ایران به صورت ساختاری واکنش‌گرا است و در محاصره قدرت‌های بزرگ‌تر قرار گرفته است و به ندرت می‌تواند دستور کار را مشخص کند. این مجادله در حالی که مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور ایران، برای سفر به نیویورک و سخنرانی در مجمع عمومی سازمان ملل آماده می‌شود، به مسئله‌ای فوری‌تر تبدیل شده است. مشکلات روزافزون اقتصادی، نظم شکننده داخلی و قرار گرفتن در آستانه بازگشت قطعنامه‌های تحریمی شورای امنیت، نیاز به نتایج ملموس دیپلماتیک را افزایش داده است. امید این است که بازگشت لاریجانی به شورای عالی امنیت ملی باعث شود روند تصمیم‌سازی تسریع شود و تصمیم‌ها از حمایت حداکثری ساختار نظام بر خوردار باشد. اگر ایران نتواند تا پیش از رسیدن پزشکیان به نیویورک موضع روشن‌تری برای خود تعریف کند، آنگاه این مخاطره وجود دارد که دوباره وارد یک چرخه آشنای همیشگی شویم: سخنرانی‌های پرطمطراق در خارج، بن‌بست در داخل و یک پرونده هسته‌ای که بین نهادهای مختلف دست به دست می‌شود و همزمان ایران همچنان چشم به راه وعده کم‌رنج‌تر شده کمک از طرف شرق است. سفر اخیر پزشکیان به چین، نمادی از آن چیزی بود که تهران به آن «نگاه به شرق» می‌گوید. تبادل‌های تجاری با ارزهای بومی، وعده‌های همکاری و مواضع گرم همیشگی. اما مسکو در بهترین حالت فقط می‌تواند برای تهران زمان بخرد، نه اینکه تضمین امنیتی دهد و البته چین نیز ارزش را در تجارت می‌بیند و نه حفاظت. بدون تحولات عظیم، دورنمای روشنی وجود ندارد. اسنپ‌بک در اواخر ماه سپتامبر یا اوایل اکتبر عملی می‌شود، چین و روسیه آن را به رسمیت نمی‌شناسند و لبه‌های آن را گند می‌کنند. ایران بیش از پیش بر شبکه‌های خاکستری و مسیرهای غیردلاری تکیه می‌کند و مشکلات اقتصادی تعمیق می‌شود و مسیر امنیتی در راستای بحران کنترل شده باقی می‌ماند و وارد یک جنگ تمام‌عیار نمی‌شود و این الگو باقی خواهد ماند. مسیر جایگزین نیازمند جسارت سیاسی است. ضروری است که نظام همین حالا، پیش از اینکه اسنپ‌بک عملی شود، اجازه بازرسی‌های هسته‌ای دقیق را بدهد و در عین حال دولت پزشکیان باید محدودیت‌های یک معامله واقعی را بر روی رفع تحریم واقعی به ازای محدودیت‌های قابل راستی آزمایشی که نتایج ملموس داشته‌باشد و تنها وعده‌های توخالی نباشد، بررسی کند. روسیه و چین می‌توانند برای رسیدن به چنین توافقی برای ایران زمان بخرند، اما نمی‌توانند جایگزین توافقی باشند. همزمان دیدگاه ایران به بازدارندگی هم باید دچار تحول شود. موشک‌ها و گروه‌های نیابتی دیگر برای حفاظت از سرزمین ایران کافی نیستند. در عوض ثبات اقتصادی و همبستگی اجتماعی می‌تواند حفاظت بیشتر با هزینه کمتر ایجاد کند. حتی پزشکیان هم بر این نکته تأکید کرده و گفته است که بدون اتحاد ملی، سلاح‌ها توانمندی چندانی ندارند. ایران همچنان گزینه‌هایی در اختیار دارد. اما اصلی‌ترین گزینه، انتخاب میان شرق و غرب نیست، بلکه این گزینه است که آیا آمادگی کوتاه آمدن دارد یا نه. اگر غرب بار دیگر مانند سال ۲۰۱۵ وارد تعامل شود، واگذار کردن اهرم محدود هسته‌ای به ازای دریافت رفع تحریم‌ها و مسیر بازگشت به اقتصاد جهانی، پرهزینه، جنجالی و قابل بازگشت خواهد بود اما این هزینه‌ها بر چرخیدن به دور خود و امید بستن به اینکه جنگ‌های محدود می‌ماند و امید داشتن به اینکه موضع‌گیری‌های تشریفاتی به حفاظت استراتژیک تبدیل می‌شود، ارجحیت دارد. اگر ایران نمی‌خواهد به قانونی برای رقابت‌های قدرت‌های جهانی تبدیل شود، آنگاه تنش‌زدایی قابل راستی آزمایشی در مقابل کاهش تحریم واقعی هزینه‌ای است که باید برای کنترل سرنوشت خود پرداخت کند.

گام ضروری اما نا کافی

آیا توافق ایران و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی می‌تواند جلوی اجرای مکانیسم اسنپ‌بک و بازگشت قطعنامه‌های شورای امنیت را بگیرد؟

فعالیت آژانس در ایران مشروط است و اگر غرب بخواهد اقداماتی علیه ایران انجام دهد، توافق لغو خواهد شد. این موضوع نشان می‌دهد که ایران برای حفظ منافع خود، از اهرم‌های لازم استفاده می‌کند.

▼ نگاه‌ها به نیویورک

هر چند به نظر می‌رسد توافق قاهره میان ایران و آژانس برای از سرگیری همکاری‌ها میان تهران و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی یک گام ضروری بود، اما مشخص است که این گام برای جلوگیری از بازگشت قطعنامه‌های ۶ گانه شورای امنیت تحت فصل هفتم منشور ملل متحد کافی نبوده است. ایران تصریح می‌کند که اروپایی‌ها صلاحیت احیای قطعنامه‌های پیشین شورای امنیت را ندارند و در این مسیر چین و روسیه هم با صدور بیانیه‌هایی رسمی و ارسال نامه به رئیس‌دوره‌ای شورای امنیت، مخالفت خود را با بازگشت قطعنامه‌ها اعلام کرده‌اند. اما به لحاظ حقوقی، به‌رغم استدلال‌هایی که ایران دارد، به نظر نمی‌رسد راهکاری عملی برای جلوگیری از بازگشت قطعنامه‌ها پس از ۳۰ روز وجود داشته‌باشد، مگر اینکه تا پیش از مهلت مقرر، یعنی ۵ مهر، ایران و سه کشور اروپایی به توافقی برای توقف این روند برسند. در حال حاضر فرآیند مذاکراتی مشخصی میان ایران و سه کشور اروپایی وجود ندارد. با این حال سیدعباس عراقچی روز شنبه تأکید کرد که احتمال دارد یک نشست با کاپا کالاس، نماینده عالی سیاست خارجی اتحادیه اروپا در طول هفته آینده برگزار کند.

به نظر می‌رسد که در حال حاضر، پس از ارسال نامه درخواست فعال سازی مکانیسم اسنپ‌بک، ایران دیگر کاملاً از گفت‌وگوی مستقیم با سه کشور اروپایی خودداری می‌کند و البته عراقچی درباره دیدار با نماینده اتحادیه اروپا هم تأکید کرده است که این دیدار مشروط به این است که «اروپا تصمیم خودش را بگیرد.» شاید تنها امید باقی‌مانده برای جلوگیری از بازگشت قطعنامه‌ها، رایزنی‌های احتمالی در حاشیه نشست سالانه مجمع عمومی سازمان ملل متحد در نیویورک باشد. مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور کشورمان، اواسط هفته جاری، پس از بازگشت از اجلاس کشورهای اسلامی و عربی در قطر، به نیویورک سفر خواهد کرد تا با همراهی سیدعباس عراقچی، وزیر امور خارجه، در اجلاس سالانه مجمع عمومی سازمان ملل متحد شرکت کند.

هنوز مشخص نیست چه رایزنی‌ها و دیدارهایی در چارچوب این سفر برنامه‌ریزی شده است، اما این احتمال وجود دارد که در حاشیه این سفر، مذاکرات ایران و آمریکا که از ۲۳ خرداد در پی حمله اسرائیل به ایران متوقف

ایران آغاز شود. سه کشور اروپایی در بیانیه‌ای که در شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی صادر کردند، نوشتند: «کافی نیست ایران وعده فردا را بدهد؛ ما نیازمند شواهدی از امروز هستیم که نشان دهد ایران آماده یافتن راه حلی دیپلماتیک برای رفع نگرانی‌های جامعه بین‌المللی است. این کار با نشان دادن پایبندی ایران به شرایط منصفانه و معقولی که سه کشور برای تمدید بازگشت خودکار تعیین کرده‌اند آغاز می‌شود، شرایطی که می‌تواند زمینه‌ساز یک توافق جامع و پایدار باشد.» اروپایی‌ها سه شرط برای تمدید قطعنامه ۲۲۳۱ و به تعویق انداختن قطعنامه‌های تحریمی شورای امنیت سازمان ملل متحد اعلام کرده‌اند، نخست اینکه ایران همکاری کامل خود را با آژانس از سر بگیرد، دوم اینکه وضعیت اورانیوم غنی‌شده سطح بالای ایران مشخص شود و سوم اینکه ایران تعهد خود را به مذاکرات مستقیم با آمریکا برای یک توافق جامع نشان دهد.

ایران در برابر این ضرب‌الاجل تهدید کرده است که هرگونه اقدام خصمانه از طرف غرب، از جمله بازگشت قطعنامه‌های ۶ گانه شورای امنیت سازمان ملل متحد آنگونه که کشورهای اروپایی گفته‌اند، باعث ملغی شدن توافق قاهره و قطع همکاری‌های ایران و آژانس خواهد شد.

▼ توافق قاهره چه ویژگی‌هایی دارد؟

به نوشته ایرنا بر مبنای اظهارات وزیر امور خارجه در گفت‌وگوی ویژه خبری صداوسیما، بر اساس توافق قاهره، در حال حاضر هیچ اقدامی از سوی آژانس صورت نمی‌گیرد تا زمانی که ایران مجموعه‌ای از اقدامات زیست‌محیطی و ایمنی را در این تأسیسات انجام دهد. پس از انجام این اقدامات، ایران گزارش مربوط به وضعیت این مراکز را نه به آژانس، بلکه به شورای عالی امنیت ملی ارائه خواهد کرد. شورای عالی نیز با لحاظ تمام دغدغه‌های امنیتی، تصمیم می‌گیرد که این گزارش به چه شکلی و در چه سطحی ارائه شود. پس از آن، موضوع راستی‌آزمایی گزارش مطرح می‌گردد. در این مرحله است که بحث دسترسی‌ها و بازرسی‌ها به میان می‌آید و باید مذاکرات جداگانه‌ای انجام شود تا مشخص گردد دسترسی‌ها به چه شکلی اعطا شود. نتیجه این مذاکرات نیز مجدداً به شورای عالی امنیت ملی ارائه خواهد شد و شورا به صورت موردی در خواست‌های دسترسی را بررسی و درباره آن تصمیم‌گیری خواهد کرد. خبرگزاری دولت ضمن تأکید بر این نکته که توافقتنامه قاهره خلاف قانون «تعلیق همکاری‌ها با آژانس» که تیرماه در مجلس تصویب شد، نیست، در این خصوص می‌نویسد «سند قاهره چک سفید امضا به آژانس نیز نیست و تدوام

شهاب شهسواری

خبرنگار گروه دیپلماسی

سه‌شنبه هفته گذشته، سه ماه بعد از تجاوز نظامی اسرائیل به ایران و حملات اسرائیل و آمریکا به تأسیسات هسته‌ای ایران که باعث خروج بازرسان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی از ایران شد، ایران و آژانس توافقتنامه جدیدی برای از سرگیری همکاری‌ها پس از یک دوره توقف سه‌ماهه امضا کردند. به گفته سیدعباس عراقچی، این توافق نامه جدید بر مبنای یک سازوکار تازه برای همکاری‌های ایران و آژانس است که در چارچوب آن ایران وعده داده است یک ماه دیگر گزارشی کامل از وضعیت برنامه هسته‌ای، میزان اورنیوم غنی‌شده، تأسیسات آسیب‌دیده و فعال به آژانس ارائه دهد و بر مبنای این گزارش مذاکره میان ایران و آژانس برای تدوین شیوه‌نامه جدید بازرسی از تأسیسات هسته‌ای ایران تدوین شود و بازرسی‌ها از سر گرفته‌شود.

رافائل گروسی، مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، این توافق را «یک گام مهم در مسیر درست» توصیف کرد. کاپا کالاس، نماینده عالی سیاست خارجی اتحادیه اروپا نیز این توافق را «گامی سرنوشت‌ساز برای دیپلماسی هسته‌ای» نامید. میخائیل اولیانوف، نماینده دائم روسیه در سازمان‌های بین‌المللی مستقر در وین هم تأکید کرد که با این توافقتنامه، سه کشور اروپایی باید روند اسنپ‌بک را متوقف کنند. با این حال به نظر نمی‌رسد که صرف انجام این توافق هنوز کمکی به بیرون رفتن ایران از چالش بازگشت قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد کرده‌باشد. کشورهای اروپایی همچنان تأکید دارند که میزان همکاری و گام‌های ایران را کافی نمی‌دانند و تهدید کرده‌اند که در پایان مهلت ۳۰ روزه (که از ۶ شهریور آغاز شده است) قطعنامه‌های تحریمی پیشین شورای امنیت سازمان ملل متحد را علیه ایران با استفاده از مکانیسم اسنپ‌بک احیا خواهند کرد.

توافق قاهره در شرایطی امضا شد که تنها دو هفته تا پایان مهلت ۳۰ روزه کشورهای اروپایی به ایران برای همکاری با آژانس و از سرگیری مذاکرات با آمریکا برای تعویق بازگشت قطعنامه‌های پیشین شورای امنیت باقی مانده است. به نظر می‌رسد که این توافقتنامه نتوانست اندازه کافی سه کشور اروپایی را راضی کند و آنها انتظار داشتند که در همین مدت باقی‌مانده بازرسی‌های کامل از تمام تأسیسات هسته‌ای ایران و مواد هسته‌ای باقیمانده در

شاید تنها امید باقی‌مانده برای جلوگیری از بازگشت قطعنامه‌ها، رایزنی‌های احتمالی در حاشیه نشست سالانه مجمع عمومی سازمان ملل متحد در نیویورک باشد. مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور کشورمان، اواسط هفته جاری، پس از بازگشت از اجلاس کشورهای اسلامی و عربی در قطر، به نیویورک سفر خواهد کرد تا با همراهی سیدعباس عراقچی، وزیر امور خارجه، در اجلاس سالانه مجمع عمومی سازمان ملل متحد شرکت کند.